

Відгук
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Шевченко Анастасії Віталіївни
«Рід Гошкевичів у соціально-культурному житті України»,
поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія

Нині Україна стоїть перед численними державотворчими викликами. Основна частина суспільства переймається гострими економічними і воєнними проблемами, гуманітарні питання начебто відходять на другий план. Соціогуманітаристика покликана дати відсіч ворогам нашої держави, які всі можливими засобами намагаються знівелювати здобутки вітчизняного націстворення. Представлене дисертаційне дослідження присвячене напряму, який не так давно розробляється в українській історіографії. Це «нова сімейна історія», яка є складовою антропологічно орієнтованої соціальної історії і виникла у полі досліджень школи Анналів. Ця царина в українській історичній науці стає дедалі важливішою і свідчить про поглиблення інтеграційних процесів вітчизняної історіографії у світову. Зважаючи на тривалий період, коли українська державність не підтримувалася відповідними інституціями, носіями національного духовного багатства були окремі родини інтелектуалів, козацької старшини, дворян, духовенства тощо. Тому сімейна історія органічно пов'язана з суспільно-політичною, інтелектуальною та соціокультурною історією України.

Дисертаційне дослідження А.В. Шевченко «Рід Гошкевичів у соціокультурному житті України» є надзвичайно актуальним, оскільки відноситься до важливого напряму у вітчизняній історіографії новітнього періоду. Воно має усі необхідні структурні елементи. Робота має вступ, основну частину з чотирьох розділів, висновки, список використаних джерел і об'ємні додатки (с. 260-436). Загалом чітко окреслення мети та завдань роботи, формулювання предмету й об'єкту дослідження, обґрунтування

актуальності теми, географічних та хронологічних меж визначають повноцінність, структурну й змістовну завершеність вступної частини цієї наукової роботи.

У першому розділі традиційно подано огляд історіографії проблеми, джерельного підґрунтя та методології дослідження. Історіографія роду Гошкевичів авторка аргументовано розподіляє на три періоди: ранній – (до 1920 р.), коли вивчалася діяльність дипломата Йосипа Гошкевича та його племінника археолога Віктора Гошкевича; другий – (1920-1991), де виокремлюються студії радянських та діаспорних вчених, які були методологічно та ідеологічно несумісні; третій – з 1991, новітній період, у який досліджувалася постать Віктора Гошкевича та його родини на теренах Херсонщини. Дисертантка приходить до висновку, що вивчення роду Гошкевичів та його ролі у соціокультурному житті України відбувалося у різних напрямках, але на сучасному етапі характеризується дискретністю та потребує комплексного підходу.

Джерельна основа роботи дуже солідна. Вона структурована за типово-видовим принципом (візуальні, речові, письмові та лінгвістичні). У свою чергу письмові представлені документальними, науковими, публіцистичними, теософськими та епо-джерелами. Один тільки перелік установ, де зберігаються використані джерела, займає майже сторінку тексту. Окремо хочеться зазначити, що авторка опрацювала «Сімейний архів Леоніда Гошкевича», який зберігається у фондах Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гончара, але до цього не був систематизований і повністю атрибутований. До наукового обігу вводиться ряд невідомих документів, а складений дисертанткою опис спрощує роботу архівістам та наступним поколінням дослідників. Список використаних джерел та літератури становить 333 позиції.

Методологічний підрозділ роботи теж заслуговує на увагу, оскільки він містить не тільки опис самої принципів та методів дослідження, але й

розширену характеристику тематичних дефініцій, як-от, «інтелектуальна біографія», «персональна біографія», «священницький рід» і т.д.

У другому розділі «Гошкевичі – рід священнослужителів» досліджено етимологію прізвища та генеалогію родини, починаючи з XVII ст. Окреслюються суспільно-політичні, економічні, юридичні особливості функціонування православної церкви на українських теренах і на їхньому тлі виокремлюється постать Григорія Гошкевича, намісника Києво-Софіївського монастиря, його імовірного племінника Пилипа, а також інших нащадків – представників українського православного духовенства. Аналізується священнича, педагогічна та інтелектуальна праця цієї родини.

Окремий підрозділ присвячений відомому дипломату XIX ст. Йосипу Гошкевичу, учаснику навколосвітньої експедиції генерала Путятіна. А.В. Шевченко аналізує діяльність дипломата у руслі російсько-японського конфлікту, коли він побував у полоні в Гонконзі, брав участь у поширенні російського православ'я у Японії та невтомно продовжував наукову-пошукову роботу.

Найбільший підрозділ присвячений о. Леоніду Гошкевичу – одному з найвизначніших представників родини. Його життя висвітлюється у руслі складних політичних та ідеологічних трансформацій першої половини XX ст., коли стосунки держави і православної церкви були дуже напруженими, а духовенство зазнавало переслідувань.

Розділ III присвячений соціально-професійним трансформаціям Гошкевичів на зламі століть та епох. Дисертанткою виділяються соціальні категорії у родині: священники, чиновники, офіцери та науковці-інтелектуали. Показані розбіжності у політичних поглядах, професійних та життєвих стратегіях у зв'язку з наростанням суспільної кризи в Російській імперії, коли зникла проблема замкненості духовенства як соціального стану.

Останній розділ дисертації написаний у формі нарису інтелектуальної біографії Віктора Гошкевича та Ірини Фабриціус. Авторка вдається до

періодизації життєвого шляху В. Гошкевича і умовно поділяє його на два періоди – київський та херсонський. Приділяється увага формуванню світогляду під впливом соціокультурного оточення київської історичної школи В. Антоновича. Зазначено, що останній вплинув на громадсько-політичні погляди В. Гошкевича, тоді як науково-пошукова діяльність розгорнулася під керівництвом відомого етнографа, історика та археолога Миколи Петрова.

Докладно описано діяльність Віктора Гошкевича на Півдні України, зокрема на Херсонщині, де він проявив активність у багатьох сферах, в т.ч. суспільно-політичній, науково-організаційній, науковій, публіцистичній тощо. Він відзначився як археолог, музеєзнавець, історик і був представником ліберально налаштованої інтелігенції. Вартою уваги є перша спроба інтелектуальної біографії Ірини Фабриціус, достойної продовжувачки справи Віктора Гошкевича на ниві археології та музеєзнавства, вихованої під впливом науковця.

Висновки дисертаційного дослідження зроблені у відповідності зі змістом, метою і завданнями роботи і є узагальненням усіх здобутих результатів. Дисертація має міждисциплінарний характер і визначається високим ступенем наукової новизни. А.В. Шевченко вдалося звести в єдину конструкцію персональні історії представників роду Гошкевичів і пов'язати їх з відповідними соціокультурними, політичними та ідеологічними контекстами різних історичних епох. Практичне значення роботи полягає у творенні своєрідного «метаджерела» історії роду Гошкевичів. Матеріали дисертації можуть бути використані при підготовці студій з « нової сімейної історії », історіографії, музеєзнавства, краєзнавства, історії української православної церкви, дипломатії, журналістики тощо. Багатство додатків заслуговує на особливу оцінку і свідчить про титанічну науково-пошукову діяльність дисертантки. Результати дослідження апробовані у достатній

кількості публікацій (в т.ч. й науково-популярних) та на фахових науково-практичних конференціях.

Загалом, ми схвалюємо сміливість авторки взятися за виконання такої складної науково-дослідної роботи, але все ж маємо деякі зауваження:

1. Тема дисертаційного дослідження дуже широка, і в рамках кваліфікаційної роботи цього типу не дала можливості автору більш докладно описано біографії деяких її представників, особливості родинних стосунків, соціально-побутові особливості, які впливали на формування репрезентантів родини Гошкевичів.
2. У більшості життєписів Гошкевичів відсутній такий необхідний елемент просопографічного портрету, як психологічні особливості характеру, риси влачі, особисті якості, опис зовнішності. Якщо можливості відтворити ці елементи не було, то необхідно вказати причину.
3. У тексті зустрічаються незначні орфографічні огріхи та декілька русизмів.

Висловлені зауваження не применшують значення проведеного А.В. Шевченко дослідження. Уважне знайомство з текстом, авторефератом та публікаціями здобувачки дають підстави абсолютно впевнено стверджувати, що основні положення і висновки, які містяться в них, вагомо й аргументовано доведені й не викликають принципових заперечень. Автореферат містить основні положення дисертаційної праці, а наукові публікації з достатньою повнотою відображають її зміст. Це є свідченням високої фахової підготовки дисертантки і її дослідницьких здібностей.

Робота Шевченко Анастасії Віталіївни «Рід Гошкевичів у соціокультурному житті України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною та практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р.

«Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку проведення експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Шевченко А.В. – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту історії України НАН України

О.Т.Гончар

